

Ilmastopolitiikan pyöreä pöytä 19. kokous

Aihe: Oikeudenmukaisuus ilmastotoimissa ja -suunnitelmissa

Aika: to 8.12.2022 klo 10.30-12.00

Paikka: Säätytalo, Sali 23, Helsinki / Teams

Tausta

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaan Suomen tavoitteena on olla hiilineutraali 2035 ja hiilinegatiivinen nopeasti sen jälkeen. Hallitusohjelmassa todetaan, että päästövähennystoimet toteutetaan sosiaalisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisesti ja niin, että kaikki yhteiskunnan osa-alueet ovat mukana. Siirtymä hiilineutraaliin yhteiskuntaan toteutetaan niin, että kaikki pidetään siirtymässä mukana ja huomioidaan ilmastotoimien mahdolliset eriarvoistavat vaikutukset ja niiden kohdistuminen erityisesti yhteiskunnassa haavoittuvimmassa asemassa oleviin. Uuden ilmastolain keskeisenä tavoitteena on varmistaa, että Suomi saavuttaa hiilineutraaliuden viimeistään vuonna 2035. Uuden ilmastolain myötä tavoitteena on myös vahvistaa lain perus- ja ihmisoikeusnäkökulmaa sekä edistää ilmastotoimien oikeudenmukaisuutta. Lailla vahvistetaan eri tahojen osallistumista ilmastopolitiikan suunnitelmien valmisteluun. Tavoitteena on myös edistää saamelaisten oikeuksien huomioon ottamista ilmastopolitiikassa. Näillä keinoilla pyritään osaltaan lisätä ilmastotoimien hyväksyttävyyttä.

Ilmastolaissa ilmastotoimien oikeudenmukaisuuden katsotaan sisältävän menettelyllisiä ja sisällöllisiä näkökulmia. Menettelyllinen oikeudenmukaisuus toteutuisi esim. suunnitelmien ja mahdollisten lisätoimien lausunto- ja kuulemismenettelyjen kautta. Kansalaisten osallistumista edesauttaa oikea-aikainen ja ymmärrettävä tiedottaminen. Ilmastomuutos on perustavanlaatuinen uhka yhteiskunnan, ihmisten ja elinympäristön kannalta ja sen torjunta edellyttää kansalaisten, yritysten ja muiden toimijoiden laajaa osallistumista ja keskustelua. Ilmastotoimien oikeudenmukaisuuden sisällöllinen näkökulma pohjautuu Suomea sitoviin perus- ja ihmisoikeusvelvoitteisiin. Keskeistä on myös tulevien sukupolvien oikeuksien toteutuminen ja reilu siirtymä. Reilun siirtymän avulla pyritään siihen, ettei vähähiiliseen yhteiskuntaan siirtymisestä koituisi kohtuutonta rasitetta esimerkiksi yksilöille, työntekijöille, väestöryhmille, elinkeinoelämälle tai toimialoille. Koska ilmastomuutos vaikuttaa lähes kaikkiin ja kaikkeen, asetetaan ilmastosuunnitelmien ja -toimien valmistelussa menettelyille ja sisällöille erityisiä vaatimuksia ja odotuksia oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Niille ei kuitenkaan ole kaikilta osin vakiintuneita käytänteitä.

Keskipitkän Ilmastosuunnitelman toimenpiteillä yhdessä ilmasto- ja energiastrategian kanssa toimeenpannaan hallitusohjelman ilmasto- ja energiapolitiikan tavoitteet. Ilmastosuunnitelmien valmisteluissa on kiinnitetty entistä enemmän huomiota erilaisiin osallistamismenettelyihin perinteisten lausuntomenettelyiden lisäksi. Mm. Kaisu-suunnitelman valmistelun yhteydessä järjestettiin laaja kansaliskysely sekä toteutettiin ensimmäisen kerran ilmastotoimien reiluutta käsitellyt kansalaisraati. Osapuolten näkemyksiä tarvittavista päästövähennystoimista kerättiin myös

oikeudenmukaisuutta ja yhdenvertaisuutta koskevissa tilaisuuksissa sekä saamelaiskäräjien neuvottelutilaisuudessa. Kaisun valmistelussa yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi tuki päästöjä vähentävien politiikkatoimien yhdenvertaisuuskytkentöjen tunnistamista. Myös ilmasto- ja energiastrategian valmistelun yhteydessä toteutettiin ensimmäistä kertaa sukupuolivaikutusten arviointi, joka avasi mm. liikennealaa liittyviä työllisyyden muutoksia. Lisäksi liikenteen polttoaineiden kiintiöjärjestelmän tulojakovaikutuksia ja kompensointia on tarkasteltu erillisessä selvityksessä.

Oikeudenmukainen siirtymä EU:ssa

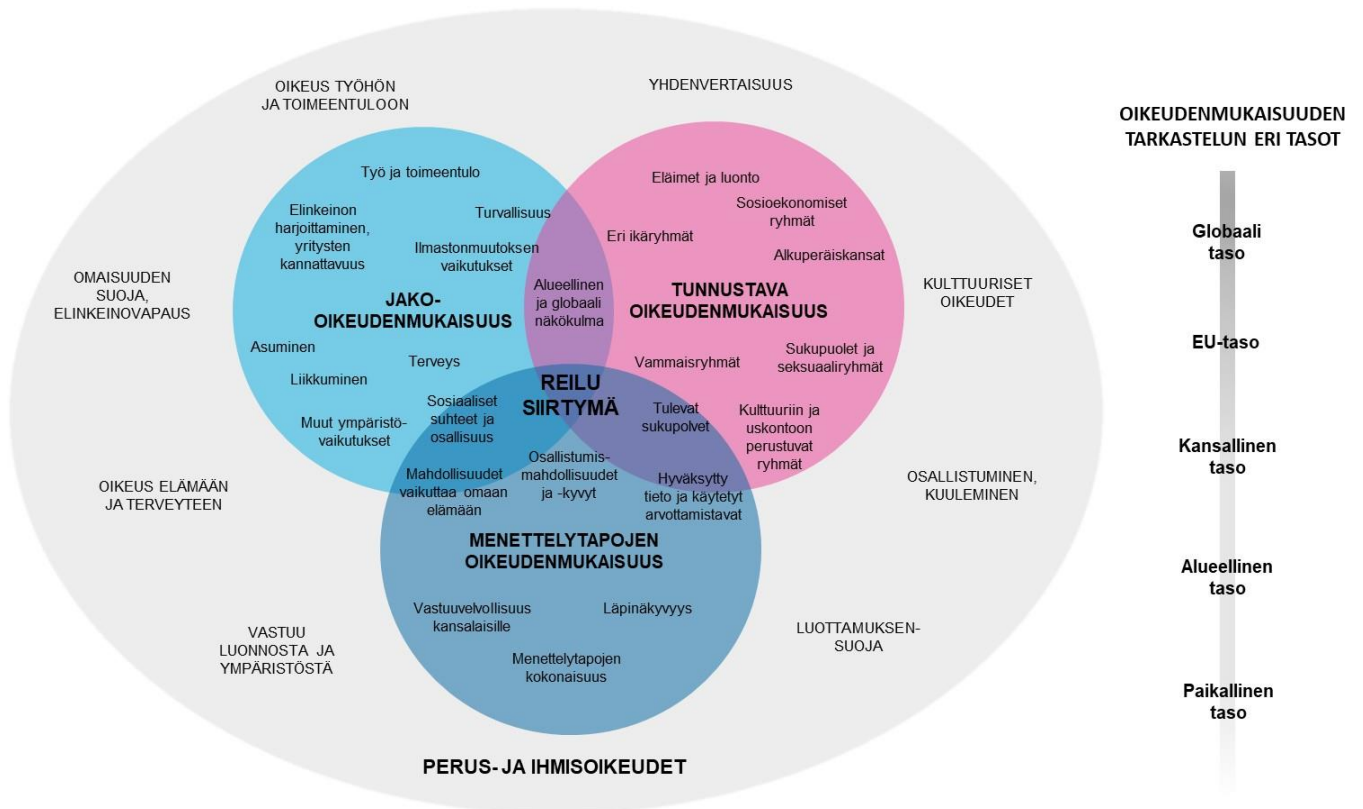
EU:ssa oikeudenmukainen siirtymä (just transition) on tärkeä osa vihreän kehityksen ohjelmaa. EU:n komissio on hyväksynyt oikeudenmukaisen siirtymän mekanismin, joka tukee vihreän kasvun politiikkaa ja EU:n tavoitetta olla ilmastoneutraali vuonna 2050. Mekanismiin sisältyy oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (Just Transition Fund JTF) perustaminen ohjelmakaudelle 2021–2027. Mekanismilla pyritään lievittämään ilmastoneutraaliin talouteen siirtymisen vaikutuksia yhteiskunnassa ja taloudessa. Tukea kohdistetaan kaikkein haastavimmassa tilanteessa oleville alueille, toimialoille ja työntekijöille. EU-maiden ja -alueiden avuksi on perustettu myös [oikeudenmukaisen siirtymän foorumi](#), josta viranomaiset ja tuensaajat saavat neuvonta- ja asiantuntijapalvelua sekä tietoa rahastoista, rahoitus- ja investointimahdollisuuksista, säännöistä ja alakohtaisista aloitteista.

Tällä hetkellä EU:n komission 55 –valmiuspakettiin kuuluvasta ilmastotoimia koskevasta sosiaalirahastosta on osana uutta tieliikenteen ja rakennusten päästökauppaa (ETS2) käynnissä trilogi-neuvottelut. Sosiaalirahaston tarkoituksena on korjata negatiivisten vaikutusten epätasaista kohdentumista ja vahvistaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Erillisestä päästökaupasta saadut huutokauppatulot menisivät jäsenmaille sekä EU-budjettiin uutta ilmastotoimien sosiaalirahastoa varten.

Ilmastopaneeli tarkastelee oikeudenmukaisuuden eri ulottuvuuksia

Suomen ilmastopaneelin parhaillaan käynnissä olevassa [oikeudenmukaisuus-hankkeessa](#) tarkastellaan oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia sekä muita oikeudenmukaisuuden eri näkökulmia ilmastomuutoksen hillintään että sopeutumiseen liittyen ja kehitetään tarkastelukehikko Suomen ilmastopolitiikan laatimisen, toimeenpanon ja arvioinnin tueksi. Hankkeessa tarkastellaan ilmastopolitiikan vaikutuksia erityisesti kansalaisten perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Keskiössä ovat energia, liikenne ja ruoka sekä alueelliset kysymykset. Saamelaisia alkuperäiskansana koskevia oikeudenmukaisuuskysymyksiä tarkastellaan erikseen. Hankkeen loppuraportin on määrä valmistua helmikuussa 2023. Ilmastopaneeli hyödyntää tarkastelussaan mm. ympäristö- ja energiaoikeudenmukaisuuden tutkimuksissa usein käytettyjä oikeudenmukaisuuden eri ulottuvuuksia.

Oikeudenmukaisuuden eri ulottuvuuksia ja näkökulmia

(lähde: ilmastopaneeli)

Oikeudenmukainen siirtymä tulee jatkossakin entisestään korostumaan ilmastopoliittikan valmistelussa ja päätöksenteossa. Kun uusia ilmastotoimia valmistellaan, on entistä tärkeämpää kiinnittää huomioita niin oikeudenmukaisuus – ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointiin, laajaan osallistamiseen kuin haittojen hyvittämiseen. Ilmastolain mukaisesti keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaa (KAISU) ja ilmasto- ja energiastrategiaa päivitetään hallituskausittain. Näiden lisäksi myös pitkän aikavälin ilmastosuunnitelman valmistelu on tarkoitus aloittaa seuraavan vaalikauden alkupuolella. Suunnitelma laaditaan vähintään kerran kymmenessä vuodessa. Suunnitelman valmistelussa on tarkoitus ottaa huomioon muun muassa EU:n uuteen ilmastolakiin perustuva yhteinen ilmastotavoite ja ilmastomuutosta koskeva ajantasainen tieteellinen tieto. Pitkän aikavälin ilmastosuunnitelman tulisi hyväksyä uuden ilmastolain säännösten mukaisesti viimeistään vuoden 2025 loppuun mennessä.

Kysymyksiä keskusteltavaksi:

- Minkälaisia keskeisiä haasteita näette tulevalla hallituskaudella ilmastotoimien oikeudenmukaisuuden varmistamisessa eri skaaloilla (paikallisesta globaaliin) ja miten näitä haasteita tulisi ratkaista?
- Miten eri toimijoiden osallistamista ja menettelyjä pitäisi ilmastotoimien ja -suunnitelmien (KAISU, IE-strategia, pitkän aikavälin ilmastosuunnitelma) valmistelussa kehittää?
- Mitkä kohderyhmät tulisi erityisesti huomioida ja tunnistaa valmistelun aikana? Mitkä ovat keskeisiä, kohdennettuja keinoja näille aiheutuvien haittojen kompensoimiseksi?
- Miten sosiaali-, koulutus- ja työllisyyspolitiikalla voisi edistää hyvittävä oikeudenmukaisuutta ilmastopoliittikan kontekstissa?